

УДК 378.159.9

Н. Буняк, докт. психол. наук, професор

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

**ВСТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТА**

N. BUNJAK,

INSTALLATION OF STUDENT PROFESSIONAL SELF-IDENTITY

Самосвідомість є одним з найважливіших для сучасної психологічної науки поняттям, що підтверджується збільшенням кількості досліджень по даній проблематики в останні десятиліття. Якщо на початку становлення психології як самостійної науки самосвідомість практично прирівнювалася до свідомості, то вже на початку-середині минулого століття стали проводитися теоретичні дослідження поняття самосвідомості як особливого психологічного явища.

Розвиток самосвідомості особистості зумовлений індивідуально-психологічними і соціально-психологічними чинниками: цілісність «Я»-концепції; здібність до вільного вибору дій; діалогічність і рефлексія, їх взаємозв'язок; прагнення до диференціації; мотивація до особистостістого зростання; відкритість новому досвіду; задоволеність стосунками з одногрупниками.

Професійне становлення студента - це не тільки накопичення знань, але і досвіду практичної діяльності, надбання професійної майстерності, формування ставлення до професії. В цьому взаємозв'язку операційних і особистостістих компонентів провідна роль, поза сумнівом, належить спрямованості свідомості: те, як усвідомлює особистість свою спрямованість, своє місце і роль в майбутній діяльності.

Людина, вибираючи професію «проектує» свою мотиваційну структуру на структуру чинників, пов'язаних з професійною діяльністю, через яку можливе задоволення потреб. В складному мотиваційному процесі, зіставляючи можливості професій з своїми потребами, людина приймає рішення прийняти або не прийняти професію, і якщо прийняти, то якою мірою, і в якому аспекті.

У процесі подальшого освоєння професії, в ході навчання і трудової діяльності відбувається розвиток і перетворення мотиваційної структури суб'єкта діяльності. В ході професіоналізації, потреби особистості, знаходять свій предмет діяльності і, таким чином, відбувається формування структури професійних мотивів і їх усвідомлення. В результаті цього процесу встановлюється особистостісте значення діяльності і окремих її аспектів. Усвідомлення особистостістого значення діяльності знаходить віддзеркалення в характері виконання окремих дій і діяльності в цілому.

Необхідною умовою становлення суб'єкта в професійній діяльності є упевненість в своїй професійній придатності. Етична сторона самосвідомості має найважливіше значення в її структурі. Спроба апелювати до самосвідомості студента, спонукати його подолати свою позицію засобами саморегуляції не може призвести до зміни його внутрішньої позиції. Самосвідомість не може визначити особистостісте значення діяльності, яка обумовлена системою провідних мотивів. При високому рівні професійної спрямованості самосвідомість стає детермінуючою і регулюючою силою самопідготовки і самовиховання відповідно до вимог певного виду діяльності. Усвідомлення відповідності психічних особливостей цим вимогам укріплює переконаність в правильності вибору професії.

У даний час ВНЗ орієнтуються на нове уявлення про професіонала, який розглядається як цілісний суб'єкт, активний, вільний і відповідальний в проектуванні, здійсненні і творчому перетворенні власної діяльності. Професіонал утримує

культурно-історичний контекст професійної праці. В справжньому професіоналі органічно поєднуються особистість і майстер своєї справи.

Часто професійне становлення відбувається «стихийно». Тим часом, воно вимагає спеціальної роботи з розвитку. Тому однією з головних завдань психології і педагогіки сьогодні є пошук і обґрунтування шляхів цілеспрямованого формування професійної самосвідомості. Облік специфічних особливостей професійної самосвідомості, як і пошук результатів її вдосконалення, є істотною передумовою успіху всієї роботи профорієнтації у ВНЗ.

Передумовою професійного становлення студента є зростання його життєвої та професійної позиції. Життєвою позицією можна вважати спосіб самовизначення особистості в житті, що узагальнена на підставі її моральних цінностей, які відповідають її основним нахилам. Тому професійна позиція – це складна система цінностей, де установки, інтереси, світоглядні категорії і ставлення суб'єкта до моральних цінностей на єдиній основі регулюють практичну діяльність.

Рівень сформованості професійної свідомості студента може бути представлений такими якостями:

- світоглядні: психологічна грамотність, полікультурність, універсальність, ціннісно-смысловий компонент, норми, цінності, ідеали, переконанн;
- професійні: володіння професійними знаннями, вміннями, навичками, технологіями, професійна компетентність, професійна культура, системне бачення області професійної діяльності, здатність до інтеграції із суміжними науками, постійна готовність до підвищення кваліфікації;
- особистостістисні: наявність мотивів, пріоритетів; знання законів міжособистістисних відносин, здатність приймати рішення, харизматичність, особистістисний досвід; адекватна самооцінка, здатність до емпатії, рефлексії, діалогічність;
- творчі: творче ставлення до роботи, володіння методами творчого розв'язання професійних завдань, антиципація, гнучкість мислення [1].

Динаміка професійної самосвідомості вже на етапі професійної підготовки виявляється в якісному і кількісному ускладненні когнітивних, афективних і поведінкових підструктур. Ці зміни відбуваються в різний час навчання з різною мірою інтенсивності. Найбільш виражені зміни в структурі професійної самосвідомості відбуваються в перший період навчання (кінець першого року навчання) та майже при закінченні навчання (кінець останнього року навчання).

Таким чином, становлення людини як професіонала безпосередньо пов'язано з її розвитком як особистості і припускає появу в неї або нових якостей і властивостей, або розвиток задатків, які мала людина. Неоднозначність становлення професіонала виявляється в неспівпаданні динаміки розвитку критеріїв професіоналізації; в різноплановості розвитку окремих підструктур особистості; в різній швидкості їх розвитку; в непостійності зв'язків між критеріями професіоналізації і окремими якостями або підструктурами особистості; в зміні провідної ролі окремих підструктур, в зміні значущості впливу соціальних і індивідуальних чинників розвитку [2].

Професійний світогляд студентів формується на межі науково-теоретичного і життєво-практичного пізнання природи людини і суспільства, тому відрізняється внутрішньою суперечливістю, еkleктизмом, стереотипізацією.

Література:

1. Казміренко В.П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В.П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №6. – С.76- 78.

2. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. – К.: Кондор, 2013. – 576 с.